
Projev rektora UK prof. Václava Hampla

Spectabiles, Honorabiles (Excelence, Eminence), Profesores et doctores, Cives academici, amici carissimi...

bylo tomu v letošním roce 800 let, co se narodila přemyslovská princezna, která vešla do dějin jako Anežka Česká, roku 1989 polským papežem Janem Pavlem II. prohlášená za svatou. Byla to zajímavá a velká osobnost. Dostalo se jí v kontextu její doby nejlepšího možného vzdělání. Anežka je měla uplatnit v rámci politických sňatkových plánů svého otce, krále Přemysla Otokara I. Z velkých plánů však nakonec nebylo nic a jednadvacetiletá mladá žena, již sociální status a výchova umožnily profilovat se jako samostatně myslící osobnost, vykročila po vlastní – duchovní a intelektuální - cestě. Roku 1232 Anežka založila v pražském Starém Městě ženský klášter, určený na jedné straně pro dívky ze šlechtických rodin, na druhé straně spojený se špitálem pro chudé, o něž bylo třeba pečovat. Klíčovou ideou svým způsobem exklusivního ženského klášterního společenství, jehož se Anežka stala prvou abatyší, byla resignace na bohatství a moc, soustředění se na péči o chudé a trpící. Anežka v tom následovala vzor o jednu generaci starší Klary Favarone, již v době svého života evropsky proslulá intelektuálka a zakladatelka do dnes významného ženského pečovatelského řádu sv. Kláry. Anežka s ní i s řadou dalších osobností celé tehdejší Evropy udržovala bohatou korespondenci a v Kláštině duchu koncipovala regule své pražské komunity. Klíčová pro ni byla resignace na světský majetek a moc ve prospěch sociální vstřícnosti. Důležitý byl též princip, že každá sestra klášterní komunity měla projevovat a kultivovat vlastní zodpovědnost za své působení.

Klášter, který dnes známe jako "Anežský" nebyl místem útěku před světem. Anežka Česká, stejně jako o dvě století starší přemyslovská princezna Mlada, ona vzdělaná a energická zakladatelka prvního ženského kláštera na pražském Hradě a jedna z iniciátorek založení pražského biskupství, které v roce 967 diplomaticky vyjednala u papeže v Římě, byla osobnost výsostně politická. I založení Anežčina kláštera bylo významným a slavnostním gestem přemyslovské politiky a také Anežka se v pozdějších létech radou i jednáním politicky angažovala - zejména při tlumení bouřlivých sporů v panovnické rodině.

Odvržení majetku, resignace na moc a disciplinovaná, skromná práce pro slabé a potřebné se ve 13. století u papežské kurie, usilující o vládu nad světem, právě nenosilo. Problémy s tím měla už svatá Klára, obdobné potíže v téže době zažila i Anežka. Papež Řehoř IX. žádal omezit ideál chudoby, kláštery hospodářsky posílit, osvrhnout ideál resignace na světské statky a spíše koncipovat kláštery jako opěrné body církevní moci. V konfliktu s těmito římskými nároky Anežka, která po osm let vedla klášter, odstoupila z místa abatyše a dlouhá další desetiletí až do své smrti v roce 1282 prožila v klášterním společenství jako všemi respektovaná *soror maior*, starší setra.

Jaké je pouto, které nás spojuje s touto skvělou osobností českého středověku? Těch vazeb je celá řada. Především je tu skutečnost, že svatořečení Anežky Přemyslovny v roce 1989 o pouhých pět dní předešlo 17. listopadu. Byla to ohromná, nejen církevní, ale svým způsobem národní slavnost, na které se v různých fázích podílely statisíce občanů našeho státu. Byla to slavnost, která listopadové revoluci připomněla a snad i propůjčila duchovní aspekt: nešlo "jen" o zlomení moci komunismu, "jen" o odstranění vlády zločinecké strany a navrácení řízení věcí veřejných do rukou lidu této země, ale také o připomenutí staleté a slavné historie českého státu, o návrat k tradici jeho duchovní kultury.

Ale snad bychom měli v našich úvahách jít ještě dál: Připomeňme si, že u zrození české kultury najdeme kupodivu především ženy: Byla to abatyše Mlada, zakladatelka svatojiřského kláštera, jehož skriptorium a knihovna z něj učinily jedno z vynikajících ohnisek české vzdělanosti a kultury a abatyše Anežka, zakladatelka a dlouholetá duchovní opora druhého pražského ženského duchovního centra – tentokrát s významným sociálně nemocničním akcentem. Tyto kláštery byly centry české kultury v době před založením naší university. Není náhodou, že již Karel IV. usiloval o Anežčino svatořečení.

Ona významná role žen nám někdy z dějin naší alma mater i z celých českých dějin trochu mizí. Vzpomínáme-li onoho prvního, tragického 17. listopadu, připomínáme si vždy jen jména mužů: jmenujeme Jana Opletala, vzpomínáme nacisty postřílených studentských funkcionářů, evokujeme si těžký osud, ale i duševní odolnost a v extrémních podmínkách udržovanou pevnou vazbu ke kultuře oněch 1200 studentů zatčených a poté vězněných, z části i zahynuvších v koncentračním táboře. Ale Universita Karlova konce 30. let dávno nebyla mužskou institucí. V akademickém roce 1939/40 připadalo z bezmála deseti tisíc studentů, zapsaných na naší universitě již takřka 22 % na ženy. Na filosofické fakultě dokonce už podstatně převažovaly. A – přiznejme, že nemnohé - ženy v té době nalezneme i mezi tehdejšími pedagogickým a lékařským personálem většiny fakult.

O to větší, byť i často méně nápadnou, roli pak hrály studentky a ženské členky učitelských sborů fakult naší university v revoluci roku 89. V listopadu onoho revolučního roku byly mláceny policií stejně jako jejich mužští spolužáci,

demonstrovaly na náměstích, malovaly plakáty a transparenty a propagovaly revoluci v českých městech i městečkách. Snad jen v televizi a novinách nebyly studentky tolik vidět jako jejich mužští souputníci. Velikou práci odvedly však vzdělané a činorodé následovnice obou velkých Přemysloven zejména při rychlé reformě, demokratisaci a naší university. Bez nich si moderní, evropskou, mezinárodně na řadě úrovni pevně zasíťovanou universitu dnes vůbec nelze představit, natož pak úspěšně provozovat.

Odkaz Anežky Přemyslovny však neplatí jen ženské části naší akademické obce. Poselství naší dávné *soror maior*, které k nám přichází přes dálku osmi staletí, je universální a aplikovatelné pro každého člena universitního společenství. Je to výzva k převzetí vlastní a konkrétní zodpovědnosti za komunitu, jejíž jsme členy. Podmínkou takového přístupu je vzděláním kultivovaný, sociálně vnímavý a politiky se neštítící, byť i politicky neinstrumentalisovaný přístup k naší alma mater, vstřícný a pokorný poměr k vědě, ke vzdělání obecně a ovšem i ke každému z našich oborů, k nimž se jednotlivě hlásíme. Jsme za ně sami zodpovědní, a to nejen v právním nebo úzce vědeckém smyslu, ale v plně představitelné občanské a lidské míře. Nikdo s nás tuhle, naším dobrovolným vstupem do universitní obce přijatou zodpovědnost nemůže sejmout. Je nejen aktuální, ale představuje i staleté dědictví, vlastně ještě starší než naše milá universita.

Jistě, doby se mění. Nežijeme ve středověku. Dnešní vláda nám na rozdíl od dávných papežů nevyčítá sociální angažovanost a naši chudobu, ona nás do ní spíše uvrhá. Náš zájem však nemůže být omezen pouze na uchování hmotné existence, na náš osobní prospěch či na dosažení - byť i sebeoslnivějších, ale jednotlivých - vědeckých úspěchů. Naším posláním je zodpovědné kultivování universitní obce jako celku a její bezpečné, intenzivní a přirozeně prestižní zakotvení v síti evropských a světových universit, v onom moderním řádu žen a mužů, kteří pečují o tento, mnohdy nemocný a chudobou postižený svět.

A v perspektivě staletí, která uběhla od dob Anežky České, se nemění ani naše akademická zodpovědnost učitelů i studentů, akademických badatelů či osob, které jsou přes hranice přednáškových sálů schopny a ochotny hovořit o pravdě, kterou jsme vědecky zjistili a ověřili, respektive konat vše potřebné v tomto rámci. Jak praví promoční sponse, nemáme tak činit pro pustou slávu, nýbrž v zájmu propagace pravdy.

Svatá Anežka Česká nám to připomněla v předvečer 17. listopadu 1989 a připomíná nám to stejně naléhavě i dnes, v roce osmistého výročí svého narození.